som er berettigede til pension eller rente efter lovgivningen i en eller flere medlemsstater, selv om de ikke er erhvervsmæssigt beskæftiget, er omfattet af forordningens bestemmelser om arbejdstagere som følge af deres tilknytning til en social sikringsordning, medmindre der er fastsat særlige bestemmelser for deres vedkommende.

2. Ved henvisningen til ordet »arbejdstagere« i artikel 22, stk. 1, litra c), i forordning nr. 1408/71 tilsigtes der i forordning nr. 1408/71 ikke en begrænsning af bestemmelsens anvendelsesområde til beskæftigede arbejdstagere i forhold til ikke-beskæftigede arbejdstagere, idet samme henvisning findes i artiklerne 25 og 26 i samme kapitel, der angår henholdsvis »arbejdsløse« og »pensions- eller renteansøgere«.

3. Såfremt en pensionist eller rentemodtager er berettiget til naturalydelser efter en medlemsstats lovgivning men ikke udøver erhvervsmæssig virksomhed, er hans ret til tilladelse fra den kompetente institution til at rejse til en anden medlemsstat for dér at få den efter hans helbredstilstand fornødne behandling, reguleret ved bestemmelserne i artikel 22, stk. 1, litra c), og stk. 2, i forordning nr. 1408/71.

4. Har den kompetente institution anerkendt, at den pågældende behandling er en nødvendig og effektiv behandling af den forsikredes sygdom eller lidelse, er betingelserne for at anvende artikel 22, stk. 2, andet afsnit, i forordning nr. 1408/71 opfyldt, og den kompetente institution kan i så fald ikke nægte den i ovennævnte bestemmelse omhandlede tilladelse, der er foreskrevet i samme artikels stk. 1, litra c).

5. Ordene »naturalydelser, der for den kompetente institutions regning ydes af opholdsstedets eller bopælsstedets institution«, i artikel 22, stk. 1, litra c), i), i forordning nr. 1408/71, henviser til enhver ydelse, som institutionen i den medlemsstat, hvortil den pågældende rejser efter at have opnået tilladelsen efter nævnte artikels stk. 1, litra c), er beføjet til at udrede, selv om den ikke har pligt hertil efter den for den gældende lovgivning.

I sag 182/78

angående en anmodning, som i medfør af EØF-traktatens artikel 177 af Centrale Raad van Beroep er indgivet til Domstolen for i den sag, som verserer for nævnte ret mellem

HET BESTUUR VAN HET ALGEMEEN ZIEKENFONDS DRENTHE-PLATTELAND, Zwolle

og

G. PIERIK, Wapenveld,

1978

at opnå en præjudiciel afgørelse vedrørende fortolkningen af bestemmelserne i Rådets forordning nr. 1408/71 om retten for »pensionister eller rentemodtagere« til at få den efter deres tilstand fornødne behandling på en anden medlemsstats område end bopælsstaten,

afsiger

DOMSTOLEN

sammensat af formanden for første afdeling (fungerende præsident), J. Mertens de Wilmars, formanden for anden afdeling, Mackenzie Stuart, dommerne P. Pescatore, M. Sørensen, A. O'Keeffe, G. Bosco og A. Touffait,

generaladvokat: H. Mayras
justitssekretær: A. Van Houtte

følgende

DOM

Sagsfremstilling

I — De faktiske omstændigheder og skriftvekslingen

1. Ved skrivelse af 28. september 1977 forelagde retsformanden ved Centrale Raad van Beroep i Utrecht — i sag 117/77 (Sml. 1978, s. 825) — Domstolen visse spørgsmål om fortolkningen af Rådets forordning nr. 1408/71, som var rejst i en tvist mellem »Bestuur van het Algemeen Ziekenfonds« (Den almindelige Sygekasse) og fru G. Pierik, der som invalidepensionsmodtager i Nederlandene havde krævet refusion af udgifter for lægebehandling i Tyskland.

Spørgsmålene var affattet således:

»a) Afgrænser ordene 'som opfylder de i den kompetente stats lovgivning foreskrevne betingelser for ret til ydelser' først i stykke 1 i artikel 22 udelukkende den personkreds, som principielt er ydelsesberettiget efter gældende nationale lovbestemmelser,

eller afgrænser ordene de ydelser, som indgår i det nationale kompleks af naturalydelser, idet den sidstnævnte fortolkning muligvis også har støtte i litra c), i) sidst i samme stykke?

b) Skal ordene 'for den kompetente institutions regning' i litra c), i) i stykke 1 fortolkes således, at har den kompetente institution givet den først i litra c) nævnte tilladelse, skal den af opholdsstedets institution erlagte ydelse uden videre refunderes denne?

c) Forstås der ved ordene 'opholdsstedets eller bopælsstedets institution' i litra c), i) alene en institution, som i den pågældende medlemsstat har samme funktion som den kompetente institution, eller omfatter disse ord også institutioner, som i den pågældende medlemsstat har en anden funktion?

d) Forstås der ved 'naturalydelser, der for den kompetente institutions regning ydes af opholdsstedets eller bopælsstedets institution ...', i litra c), i) naturalydelser, som der består ret til i opholdsstaten, eller er det tilstrækkeligt, at den kompetente institution kan tildele ydelsen og reelt også udnytter denne beføjelse?

e) Sigter ordene 'fornødne behandling' i stk. 2, andet punktum til en særlig behandling, som kun kan gennemføres på den medlemsstats område, hvortil arbejdstageren er rejst, men ikke på den medlemsstat område, hvor arbejdstageren bor, eller forstås der ved 'fornødne behandling' en hensigtsmæssig behandling af sygdommen eller lidelsen?

f) Gælder den i stk. 2, andet punktum indeholdte forpligtelse også tilfælde, hvor den pågældende behandling ikke omfattes af det nationale kompleks af naturalydelser, således at der altså for sådanne tilfælde efter fællesskabsretten er skabt en selvstændig ret til behandlingen?«

Ved dom af 16. marts 1978 besvarede Domstolen disse spørgsmål således:

1) Ordene, »som opfylder de i den kompetente stats lovgivning foreskrevne betingelser for ret til ydelser« først i stk. 1 i artikel 22, angiver de personer, som principielt er ydelsesberettigede efter gældende national lovgivning.

2) Ordene »den fornødne behandling« i artikel 22, stk. 2, andet punktum sigter på enhver hensigtsmæssig behandling af den pågældende sygdom eller lidelse.

3) Ordene »naturalydelser, der for den kompetente institutions regning ydes af opholdsstedets eller bopælsstedets institution« angiver ikke udelukkende de naturalydelser, som ydes i den medlemsstat, hvor arbejdstageren har bopæl, men også de ydelser, som den kompetente institution kan tildele.

4) Forpligtelsen i artikel 22, stk. 2, andet punktum til at give den i samme artikels stk. 1, litra c) krævede tilladelse gælder såvel i det tilfælde, hvor den behandling, der kan ydes i en anden medlemsstat, er mere effektiv end den, den pågældende kan få i den medlemsstat, hvor han er bosat, som hvor den fornødne behandling ikke kan ydes på den sidstnævnte stats område.

5) Omkostninger i forbindelse med naturalydelser, der for den kompetente institutions regning er afholdt af opholdsstedets eller bopælsstedets institution, skal refunderes fuldt ud.

6) Ordene »opholdsstedets eller bopælsstedets institution« i forordning nr. 1408/71, artikel 22, stk. 1, litra c), i) angiver den institution, der i bopæls- eller opholdsstaten kan tildele ydelserne, således som anført i bilag 3 til Rådets forordning nr. 574/72, som ændret ved Rådets forordning nr. 878/73.

Centrale Raad van Beroep konstaterede imidlertid under sin fortsatte behandling af hovedsagen i retsmødet den 13. juni 1978, at dommen ikke kunne antages at have afklaret samtlige de retsspørgsmål, som angik hovedsagen.

Retten anførte navnlig, at tvistens løsning stadig, hvad angår forordning nr. 1408/71, afhang af besvarelsen af nedenstående spørgsmål:

»a) Er det i artikel 22 i forordning nr. 1408/71 anvendte begreb arbejdstager snævrere end begrebet arbejdstager i den i forordningens artikel 1, litra a) forudsatte betydning, således at artikel 22 kun omfatter arbejdstagere, der udøver erhvervsmæssig virksomhed, mens artikel 31 alene finder anvendelse på de personer, som ikke eller ikke længere udøver erhvervsmæssig virksomhed, og derfor i medfør af en medlemsstats lovgivning har ret til ydelser ved invaliditet og i medfør af denne medlemsstats lovgivning, som forordningen finder anvendelse på, til ydelser til lægebehandling og særlige udgifter ved sygdom?

b) Indebærer den i artikel 22, stk. 2, andet punktum i forordning nr. 1408/71 indeholdte forpligtelse til at give den i stk. 1, litra c) krævede tilladelse også, at den kompetente institution ikke kan nægte denne tilladelse under henvisning til, at den pågældende behandling bevidst ikke er opført på listen over de ydelser, der kan tildeles efter de for denne institution gældende lovbestemmelser om sygdom og moderskab, f.eks. enten af medicinske, lægeetiske eller økonomiske grunde, eller fordi værdien af den pågældende behandling i den medlemsstat, hvor den kompetente institution er beliggende, ikke er fuldt anerkendt, eller fordi behandlingen ikke anses som hørende under sundhedsområdet, eller fordi den heller ikke bevidst tildeles i medfør af andre lovbestemmelser i denne medlemsstat, på hvilke forordningen finder anvendelse?

c) Omfatter ordene 'naturalydelser, der for den kompetente institutions regning ydes af opholdsstedets eller bopælsstedets institution' i artikel 22, stk. 1, litra c), i) uden videre det tilfælde, hvor institutionen i den

medlemsstat, hvortil den pågældende ønsker at rejse for at blive behandlet, ganske vist er beføjet til at yde behandlingen som naturalydelse, men normalt ikke er forpligtet hertil, eller skal den kompetente institution i et sådant tilfælde, inden den giver den ansøgte tilladelse, undersøge, om institutionen i den medlemsstat, hvortil den pågældende ønsker at rejse for at blive behandlet, ville yde den pågældende behandling som naturalydelse, hvis den pågældende var forsikret efter de lovbestemmelser, som gælder for denne institution?«

Ved kendelse af 18. juli 1978 besluttede Centrale Raad derfor, at disse spørgsmål i medfør af EØF-traktatens artikel 177 måtte forelægges Domstolen.

2. Den stedfortrædende retsformand ved Centrale Raad oversendte ved skrivelse af 8. september 1978 kendelsen til Domstolen, hvori han som nedenfor angivet nærmere redegjorde for grundene til at stille de tre spørgsmål:

a) Det *første spørgsmål* drejer sig om, hvorvidt retsstillingen for pensionister eller rentemodtagere, som i dom 117/77 skal vurderes på grundlag af artikel 22, eller på grundlag af artikel 31 i forordning nr. 1408/71. Dels kan man tænke sig, at artikel 31, hvad angår pensionister eller rentemodtagere, udgør et »supplement« til artikel 22, eftersom de pågældende også må være arbejdstagere ifølge artikel 1, litra a), ii) i forordning nr. 1408/71. Dels kan det gøres gældende, at artikel 34, der ligesom artikel 31 findes i afsnit III, kapitel 1, afdeling 5 med henblik på anvendelsen af kapitlet, kun betragter pensionister som arbejdstagere, når de har ret til ydelser som følge af udøvelse af erhvervsmæssig virksomhed: dette kunne tale for, at forordningen for pensionisters vedkommende tilsigtede at fastsætte særregler, der var mindre vidtgående end reglerne for erhvervsaktive (og arbejdsløse).

b) Formålet med det *andet spørgsmål* er hovedsagelig at få afgjort, om den kompetente socialinstitutions forpligtelse til at give den i artikel 22, stk. 1, litra b) nævnte tilladelse også omfatter de tilfælde, hvor den ansøgte behandling, af medicinske, lægeetiske eller økonomiske grunde, ikke er omfattet af den gruppe af ydelser, der kan tildeles efter den kompetente stats lovgivning.

c) Hvad endelig det *tredje spørgsmål* angår skal dette afgrænse de situationer, hvor de for en institution gældende lovbestemmelser ikke giver »ret« til en bestemt ydelse, men kun giver institutionen *mulighed* for efter eget skøn at tildele ydelsen.

3. Skrivelsen fra den fungerende retsformand ved Centrale Raad van Beroep i Utrecht er indgået til Domstolen justitskontor den 11. september 1978.

Følgende har indgivet skriftlige indlæg i medfør af artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for EØF-Domstolen: »Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen«, repræsenteret af advokat N. de Jong, »Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging«, repræsenteret af advokat I. C. van Alderwegen, kongeriget Belgiens regering, repræsenteret af socialminister A. Califice, Nederlandenes regering, repræsenteret af direktøren for udenrigsministeriet, F. Italianer, Det forenede Kongeriges regering, repræsenteret af R. D. Munrow, Treasury Solicitor's

Office, bistået af Henry Knorpel, Solicitor for sundheds- og socialministeriet, samt af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, repræsenteret af H. Bronkhorst, medlem af Kommissionens juridiske tjeneste.

På grundlag af den refererende dommers rapport og efter at have hørt generaladvokaten, har Domstolen besluttet at indlede den mundtlige forhandling uden forudgående bevisførelse.

II — Skriftlige indlæg indgivet i henhold til artikel 20 i protokollen vedrørende statutten for EØF-Domstolen

A — »*Vereniging van Nederlandse Ziekenfondsen*« (sammenslutning af nederlandske sygekasser, herefter benævnt »V.N.Z.«), har nærmere forklaret, at sammenslutningen ikke, med hensyn til rækkevidden af begrebet »arbejdstager« ifølge artikel 22 i forordning nr. 1408/71, har noget yderligere at tilføje til det, den anførte dels for Domstolen i sag 117/77 (Sml. 1978, s. 825), dels i retsmødet af 13. juni 1978 for Centrale Raad van Beroep. Sammenslutningen fastholder den opfattelse, at forordningens artikel 22 kunne anvendes i nærværende sag.

Hvad angår forpligtelsen til at give tilladelse (artikel 22, stk. 2, andet punktum i forordning nr. 1408/71) finder V.N.Z., at spørgsmålet fra den nationale ret er nødvendigt for at få fjernet enhver tvivl om dette punkt. I så henseende henviser sammenslutningen til de eksempler, den i ovennævnte retsmøde gav på de konsekvenser, der kunne blive følgen af en vid fortolkning af Domstolens dom af 16. marts 1978 i den nævnte sag. Til yderligere belysning af dette problem indgiver V.N.A. en afgørelse fra Raad van Beroep, Groningen, som i øvrigt er blevet anket til Centrale Raad van Beroep.

V.N.Z. henviser endelig til spørgsmålet under litra d) i skrivelsen af 28. september 1977 fra Centrale Raad van Beroep, der vedrører et tilsvarende problem som i nærværende sag, og anfører herefter, at det tredje spørgsmål ikke skal gøres til genstand for nogen kommentar fra dens side.

B — »*Nieuwe Algemene Bedrijfsvereniging*« (Ny almen branchesammenslutning, herefter benævnt »N.A.B.V.«), behandler det *første spørgsmål* og anfører, at artikel 1, litra a) i forordning nr. 1408/71 giver en definition af begrebet »arbejdstager«, hvoraf fremgår, at det afgørende i sagen er, at den pågældende er »forsikret«, og at det er uden betydning, om den pågældende rent faktisk udøver en erhvervsmæssig virksomhed.

Det fremgår ikke af afsnit III, kapitel 1, afdeling 2, om arbejdstageres ret til ydelser ved sygdom og moderskab, at der på nogen måde med henblik på de deri nævnte bestemmelser skulle gælde et andet begreb om »arbejdstager« end det, der er fastlagt i artikel 1, litra a). Den pågældende afdeling omfatter enhver, som må betragtes som »arbejdstager« ifølge ovennævnte artikel, uanset om personen er erhvervsaktiv eller ikke.

Afdeling 2 indeholder bl.a. bestemmelser svarende til dem, der findes i samme kapi-

tels afdelinger 3, 4 og 5; afdeling 2 adskiller sig fra de øvrige ved, at dens artikel 22 skaber særrettigheder i visse nærmere angivne tilfælde — herunder det tilfælde, hvor vedkommende rejser til en anden medlemsstat för at få behandling dér — som ikke findes i de andre afdelinger. Dette indebærer, at bestemmelserne i artikel 22 supplerer bestemmelserne i afdelingerne 3, 4 og 5, og følgelig finder anvendelse på arbejdstagere, der samtidig er pensionister eller rentemodtagere.

Forordningens artikel 34 strider ikke imod denne fortolkning: dens formål er netop at tydeliggøre, at når pensionister eller rentemodtagere samtidig udøver en erhvervsmæssig virksomhed, finder alene bestemmelserne i afdeling 2 anvendelse på disse.

N.A.B.V. har herefter behandlet det *andet spørgsmål* og er af den opfattelse, at Domstolen allerede har besvaret det i sin dom af 16. marts 1978 i sag 117/77.

Det fremgår nemlig af dommen, at det afgørende for forpligtelsen efter artikel 22, stk. 1, litra c) og stk. 2 ikke er, om og hvorfor den pågældende behandling er opført på den liste over ydelser, som den kompetente institution kan tildele, men om den i en anden medlemsstat ydede behandling er mere effektiv end den, som den pågældende kan få i bopælsstaten, eller ikke kan ydes på sidstnævnte stats område.

Den kendsgerning, at »den fornødne behandling«, som der henvises til i forordningens artikel 22, stk. 2, andet punktum, ifølge ovennævnte dom tager sigte på »enhver hensigtsmæssig behandling af den pågældendes sygdom eller lidelse«, indebærer i øvrigt, at den kompetente institution får et vist skøn, eftersom det jo tilkommer den at afgøre, om den pågældende behandling er hensigtsmæssig, og altså kan begrunde en tilladelse. Ved udøvelsen af dette skøn vil eventuelle indsigelser fra lægelig side mod den ansøgte behandling kunne spille en rolle.

Hvad endelig det *tredje spørgsmål* angår, er N.A.B.V. af den opfattelse, at bestemmelserne i artikel 22, stk. 1, litra c) i) skal fortolkes således, at der består en ret til naturalydelser efter disse bestemmelser, så snart og i det omfang de personer, der er tilknyttet den institution, der skal tilstå ydelserne, har ret til disse. De ydelser, den pågældende kan gøre krav på, er derfor udelukkende dem, som institutionen på opholdsstedet yder sine egne medlemmer i de former og på de betingelser, der er fastsat i den lovgivning, som institutionen administrerer. Da tilladelsen efter artikel 22, stk. 1, litra c) vedrører sådanne ydelser, følger heraf, at denne kun kan gives, når det er godtgjort, at en person i samme situation som den pågældendes og tilknyttet nævnte institution har ret til ydelsen. N.A.B.V. konkluderer således, at der må svares benægtende på den første del af spørgsmålet, men bekræftende på den sidste del.

C — *Kongeriget Belgiens regering* har behandlet det andet og tredje spørgsmål.

Hvad det *andet spørgsmål* angår, har regeringen først anført, at kriterierne for at give den krævede tilladelse efter artikel 22, stk. 1, litra c) i forordning nr. 1408/71 er af medicinsk, forvaltnings- og lovmæssig karakter.

For det første tilkommer det lægen at udtale sig om udstedelse af en ønsket

tilladelse. Ved den hermed forbundne undersøgelse af behandlingens »hensigtsmæssighed« udøver lægen en lægelig handling, hvorved han skal respektere reglerne for udøvelse af lægevirksomhed i Tyskland. Ifølge den belgiske regering har det aldrig været hensigten med forordning nr. 1408/71 at udstede forskrifter for denne sektor eller at underkaste lægen i en medlemsstat de regler og den lægeetik, som gælder i en anden medlemsstat.

Når lægen har anerkendt, at den i en anden medlemsstat ydede lægebehandling er fornøden for den pågældendes tilstand, skal den kompetente institution dernæst træffe afgørelse om udstedelsen af tilladelsen, hvorved den ud fra administrativt eller ved lov fastsatte regler undersøger muligheden for at sikre den pågældende, at han har ret til dækning af de ydelser, som han har fået i den medlemsstat, som han valgte at begive sig til for at blive behandlet. Herved skal den kompetente institution bl.a. kontrollere, om behandlingen i denne stat »åbenbart« er blevet valgt for at omgå bestemmelserne i den kompetente medlemsstats lovgivning. Det kan nemlig ikke tilstedes, at der gives en arbejdstager tilladelse til at begive sig til en anden medlemsstat for at få en behandling dér, som af forsikringsmæssig eller politisk hensigtsmæssighed, ikke i den kompetente stat er omfattet af lovgivningen om socialsikring.

Ligeledes er det også klart, at den kompetente institution uafhængigt af lægens godkendelse kan nægte at dække udgifterne for en behandling, som i den kompetente medlemsstat strider mod »ordre public« og er strafferetligt sanktioneret.

Under disse betingelser kan det kun kræves af den kompetente institution i artikel 22, stk. 1, c) i forordning nr. 1408/71, at den ikke nægter den ønskede tilladelse, når den pågældende ikke kan blive behandlet på bopælsstatens område, for så vidt den manglende mulighed for behandling ikke direkte følger af lægeetiske regler eller den kompetente stats straffelovgivning.

Med hensyn til det *tredje spørgsmål* har den belgiske regering anført, at forordning nr. 1408/71 ikke kræver, at den kompetente institution skal undersøge, om den i opholdsstaten ydede behandling er dækket i denne stat. Den kompetente institution har imidlertid altid lov til, når den ønsker at give arbejdstagerne klar besked, at forhøre sig hos institutionen i opholdslandet om de betingelser, som gælder for dækningen af en ydet behandling i dette land.

Når der desuden fremvises en blanket E 112, og arbejdstageren har overholdt samtlige forskrifter i opholdslandets lovgivning, er det pågældende lands kompetente institution forpligtet til at give tilladelse til behandlingen i form af naturalydelse og kan ikke nægte at dække udgifterne.

D — *Nederlandenes regering* har vedrørende det *første spørgsmål* henledt opmærksomheden på, at en af EØF-traktatens væsentlige målsætninger er at fremme den frie bevægelighed af navnlig »erhvervsaktive« arbejdstagere. Det er netop formålet med artikel 22, stk. 1, litra d) i forordning nr. 1408/71, at der skal gives den beskæftigede arbejdstager sikkerhed for, at hans flytning mindst

muligt påvirker hans ret til lægebehandling, både for ham selv og for hans familiemedlemmer. En sådan bestemmelse, der begunstiger flytning til andre lande, blev åbenbart ikke inden for rammerne af traktatens mål anset for at være nødvendig for »pensionister eller rentemodtagere«, jf. også bestemmelserne i forordningens artikel 31.

Efter den nederlandske regerings opfattelse indeholder forordning nr. 1408/71 derfor ikke en ordning for disse personer svarende til ordningen efter artikel 22, stk. 1, litra c) for beskæftigede arbejdstagere.

Også ved besvarelsen af det *andet spørgsmål* må det lægges til grund, at arbejdskraftens frie bevægelighed er en primær målsætning i traktaten. For at virkeliggøre den forbyder forordning nr. 1408/71 bl.a. enhver i nationaliteten begrundet forskelsbehandling af arbejdstagere.

I medfør af dette princip skal en nederlandsk arbejdstager, som enten bor eller opholder sig i Forbundsrepublikken Tyskland, dér have den samme ret til ydelse ved lægebehandling som de tyske arbejdstagere, der har bopæl eller ophold i Tyskland. Der kan dog kun være tale om ydelser, som er opført på listen over de ydelser, der er hjemlet i tysk lovgivning.

Under disse omstændigheder må Domstolens dom af 16. marts 1978 i sag 117/77 (Sml. s. 835, præmis 14) — hvorefter arbejdstageren har ret til at oppebære ydelser, der ydes i enhver anden medlemsstat, uanset hvilken national institution arbejdstageren er tilsluttet, og uanset hans bopælssted — forstås således, at dette forudsætningsvis gælder de tilfælde, hvor arbejdstageren »bor eller opholder sig i denne anden medlemsstat«.

Da en sådan præcisering mangler, når man til det resultat, at en arbejdstager, der er statsborger i en medlemsstat, principielt ikke blot har ret til naturalydelser efter lovgivningen i den medlemsstat, hvor han bor eller opholder sig, men også til ydelser efter lovgivningen i enhver anden medlemsstat, på hvis område han hverken bor eller opholder sig. Dette indebærer ganske vist en samordning af listerne over ydelserne i de forskellige medlemsstater, men denne samordning indeholdes overhovedet ikke af målsætningerne for forordning nr. 1408/71.

Under hensyn til foranstående betragtninger bør artikel 22, stk. 2, sammenholdt med samme artikels stykke 1, litra c) fortolkes således:

— beskæftigede arbejdstagere og deres familiemedlemmer »skal« have tilladelse til at begive sig til en anden medlemsstat for dér at få lægebehandling, når der er tale om behandling, som — samtidig med, at den ikke findes på listen over ydelserne efter lovgivningen i den medlemsstat, på hvis territorium de bor eller opholder sig — ikke af en eller anden grund kan ydes i nævnte stat (f.eks. på grund af mangel på udstyr);

— beskæftigede arbejdstagere og deres familiemedlemmer »kan« af den kompetente institution få tilladelse til at henvende sig til en anden medlems-

stat med henblik på en bestemt lægebehandling, såfremt behandlingen ikke findes på listen over ydelser i den kompetente stat. I betragtning af den vide karakter af en sådan betingelse kan der naturligvis ikke nægtes den kompetente institution en ret til at skønne på området. Den kompetente institution kan nægte tilladelse, når en tilsvarende lægebehandling kan ydes i bopæls- eller opholdsstaten, eller hvis den pågældende behandling ikke er blevet opført på listen over den pågældende stats ydelser, f.eks. fordi dens praktiserende læger endnu drøfter dens effektivitet, eller fordi gældende retsregler hindrer dens optagelse på ovennævnte liste.

Hvad endelig det *tredje spørgsmål* angår er den nederlandske regering af den opfattelse, at når den kompetente institution har givet en arbejdstager tilladelse til at begive sig til en anden medlemsstat for dér at modtage en sådan lægebehandling, som ydes af de kompetente myndigheder efter et frit skøn, stifter den givne tilladelse en »betinget« ret for den pågældende til vedkommende behandling i den pågældende medlemsstat.

Virkeliggørelsen af denne ret er naturligvis afhængig af afgørelsen fra den institution, der skal betale den pågældende behandling. Den af den kompetente institution givne tilladelse indebærer altså en ret for den pågældende til at undergive sin ansøgning den institutions skøn, som skal betale behandlingen.

Hvis nemlig tilladelsen fra den kompetente institution skulle indebære, at den institution, som fik forelagt ansøgningen om en ydelse, også var pligtig til faktisk at betale den, villle resultatet blive en juridisk set uacceptabel situation, idet en institution i en medlemsstat (her den kompetente institution) rent faktisk ville udøve den skønsbeføjelse med hensyn til tildeling af den pågældende ydelse, som tilkommer en anden medlemsstats institution (her den institution, der skal udrede denne ydelse).

E — *Det forenede Kongeriges regering* har vedrørende det *første spørgsmål* anført, at hele kapitel 1 i afsnit III i forordning nr. 1408/71 er opbygget efter det princip, at »arbejdstagere« og »pensionister eller rentemodtagere« er to adskilte persongrupper, selv om visse pensionister eller rentemodtagere tidligere har haft og i visse tilfælde på ny kan erhverve status som arbejdstagere i snæver forstand. Dette fremgår af indholdet i artikel 31 selv, samt af artikel 34, navnlig læst i sammenhæng med forordningens artikel 2, stk. 1, hvorefter denne »finder anvendelse på arbejdstagere . . . samt på deres familiemedlemmer og efterladte«.

Derfor må det med hensyn til anvendelsen af kapital 1 konkluderes, at de »pensionister eller rentemodtagere«, som er omfattet af artiklerne 27-33, er pensionister eller rentemodtagere og ikke arbejdstagere.

Det forenede Kongeriges regering har desuden bemærket, at alene artikel 31 i forordningen, men ikke dens artikel 22 kan danne grundlag for pensionisteres eller rentemodtageres ret til naturalydelser under et midlertidigt ophold i en medlemsstat. De nævnte artikler indeholder forskellige bestemmelser, der finder anvendelse på væsensforskellige situationer, hvorfor en samtidig anvendelse af dem på samme tilfælde medfører en uløselig sammenblanding. Artikel 22 angår et ophold uden for den kompe-

tente stats område, som for en beskæftiget arbejdstager, ikke kan være bopælsstaten, mens artikel 33 angår samtlige tilfælde, hvor en pensionists eller rentemodtagers opholdssted befinder sig uden for bopælsstatens område. De rettigheder til ydelser, der hjemles ved artikel 22 under et ophold i en anden medlemsstat end den kompetente stat, er begrænset til de umiddelbart nødvendige naturalydelser, mens rettighederne efter artikel 31 ikke indeholder denne begrænsning. Endelig dækkes naturalydelserne efter artikel 22 (med påløbne omkostninger) af den kompetente institution; ydelserne efter artikel 31 udredes (i det mindste i begyndelsen) til udgift for institutionen på det sted, hvor pensionisten eller rentemodtageren er bosat.

Herefter har Det forenede Kongeriges regering taget stilling til det *andet spørgsmål* og er her af den opfattelse, at når en behandling ikke findes i den liste over de behandlinger, der hjemles i den lovgivning, der administreres af den kompetente institution, således at den ikke er omfattet af de ydelser, som institutionen er beføjet til at give, er der ikke pligt til at give tilladelse. Der er ikke tale om en af de »ydelser, som den kompetente institution kan tildele«, jf. Domstolens dom af 16. marts 1977 i sag 117/77 (Sml., s. 836, præmis 21). Målet med forordningen er at koordinere og ikke at harmonisere de forskellige nationale lovgivninger.

Såfremt lovgivningen imidlertid giver den kompetente myndighed mulighed for at udrede ydelser til den pågældende behandling, uden den dog er pligtig hertil, skal den principielt give tilladelse. I så fald må det afgøres, om den pågældende behandling er fornøden for den pågældende tilstand og i bekræftende fald om der på den medlemsstats område, hvori den pågældende er bosat, kan gives en lige så hensigtsmæssig og en mindst lige så effektiv behandling. Hvor en behandling f.eks. faktisk ikke længere dækkes af den kompetente institution, fordi den medicinsk set betragtes som forældet, kan tilladelse kun nægtes med henvisning til, at behandlingen ikke er hensigtsmæssig for den pågældende, eller til, at en anden mindst lige så effektiv behandling, kan gives ham i den medlemsstat, som han har bopæl i.

Det forenede Kongeriges regering behandler derpå det *tredje spørgsmål* og mener, at der må svares bekræftende på spørgsmålets første del. Regeringen præciserer imidlertid, at den pågældende institution frit kan yde eller nægte den pågældende behandling, så længe den træffer afgørelse på samme grundlag, som den anvender ved sin afgørelse af, om en behandling skal ydes eller nægtes en statsborger i samme medlemsstat, der er tilknyttet institutionen.

Med hensyn til spørgsmålets anden del konstaterer Det forenede Kongeriges regering, at intet i forordning nr. 1408/71 og gennemførelsesforordning nr. 574/72 forpligter den kompetente institution til at foretage den af den nationale ret nævnte undersøgelse inden udstedelse af den ansøgte tilladelse. En sådan praksis er imidlertid hensigtsmæssig og ønskelig. Kun den kompetente institution har adgang til den pågældendes komplette sygejournal, hvilket normalt er nødvendigt for at kunne skønne, om

behandlingen skal gives, og det er derfor ønskeligt, at den beslutningstagende institution er i besiddelse af de nødvendige oplysninger. Endvidere forhindrer nævnte praksis, at den pågældende får tilladelse til at begive sig til en anden medlemsstat for at blive behandlet dér, og faktisk begiver sig dertil for udelukkende at erfare, at denne stats institution ikke har pligt til at ordinere behandlingen og heller ikke er parat til at gøre det.

F — Til det *første spørgsmål* har *Kommissionen* anført, at det af ordningen i forordning nr. 1408/71, og navnlig af de forskellige afdelinger i afsnit III, kapitel 1, med titlen »Sygdom og moderskab«, særlig afdelingerne 2-5, fremgår, at forordningens artikler 22 (afdeling 2) og 31 (afdeling 5) hver har sit særlige anvendelsesområde, navnlig med hensyn til de personer, der kan støtte ret herpå.

Kapitlets afdelinger 3, 4 og 5 vedrører personer, som ikke længere er erhvervsaktive (eller fremtidigt ikke vil være det) og deres familiemedlemmer; derimod vedrører afdeling 2 de endnu erhvervsaktive arbejdstagere og deres familiemedlemmer. Denne analyse strider ikke mod indholdet af artikel 34 i afdeling 5.

Forordning nr. 1408/71 anvender derfor to definitioner af en »arbejdstager«:

— en vid definition i forordningens artikel 1, litra a), i), og

— en snævrere definition, der følger af afsnit III, kapitel 1, og som alene omfatter personer, »der er erhvervsaktive«:

Et andet problem angår de forskellige rettigheder, som følger af artiklerne 22 og 31. Tilsyneladende pålægger artikel 22 arbejdstageren og hans familiemedlemmer flere begrænsninger end artikel 31 med hensyn til pensionister eller rentemodtagere. Men da dette problem ikke er blevet rejst af den nationale ret, vil Kommissionen ikke udtale sig herom.

Kommissionen har herefter gennemgået det *andet spørgsmål* og finder, at der må sondres mellem de tilfælde, hvor en bestemt behandling ikke er opført på listen over de ydelser, der er hjemlet i lovgivningen

— af medicinske grunde eller

— af økonomiske grunde eller

— af lægeetiske grunde.

Da der er tale om behandling, som bevidst ikke er blevet opført på den nævnte liste af de af den forelæggende ret anførte grunde, følger heraf, at såfremt grundene er af lægelig karakter, og den kompetente institution har ret, kan tilladelsen nægtes under henvisning til, at kriteriet i artikel 22, stk. 1, litra c) ikke er opfyldt, hvorefter behandlingen skal være fornøden efter den pågældendes tilstand. I det andet tilfælde kan tilladelsen evt. nægtes under henvisning til, at kriteriet i artikel 22, stk. 2, andet punktum ikke er opfyldt, idet pågældende behandling kan ydes den pågældende på den medlemsstats område, hvori han er bosat.

I det tredje tilfælde har medlemsstaterne endelig i medfør af traktatens alminde-

lige grundsætninger en vis selvstændig kompetence på de områder, der angår offentlige hensyn. Denne kompetence kan eventuelt begrundes med den selvstændige kompetence, der indrømmes i traktaten på de områder, som angår den offentlige orden (artiklerne 36, 48, stk. 3, 56 og 155). Under henvisning til dette princip kan det derfor antages, at en kompetent institution kan nægte tilladelse, når der er tale om en behandling, som i bund og grund strider mod fremherskende etiske normer i den pågældende medlemsstat. Da der er tale om en undtagelse fra traktaten, må princippet imidlertid undergives en meget streng fortolkning, forstået således, at den pågældende behandling også skal være forbudt i medlemsstaten. Derfor kan en kompetent institution kun nægte tilladelse til foretagelse af et abortindgreb i en anden medlemsstat, hvis aborten er forbudt i den kompetente institutions land.

Hvad endelig det *tredje spørgsmål* angår, er Kommissionen af den opfattelse, at også hvor det drejer sig om »fakultative« naturalydelser, skal den kompetente institution give tilladelse. Ganske vist skal i henhold til artikel 22, stk. 1, litra c), i) naturalydelserne udredes af institutionen på opholds- eller bopælsstedet efter den lovgivning, der gælder for denne institutionen, som om arbejdstageren var forsikret dér, men det kan lige så vel hævdes, at når der er tale om »fakultative« naturalydelser er spørgsmålet om, hvorvidt den tilladelige omhandlede behandling kan ydes, allerede afgjort, eventuelt ved fravigelse fra ovennævnte regel, af første afsnit i stykke 1 under litra c) i artikel 22, hvorefter tilladelse skal gives af den kompetente institution.

En dobbelt tilladelse ville være meningsløs, eftersom den behandling, der ydes af institutionen på opholds- eller bopælsstedet, foretages til udgift for den kompetente institution (som afgør naturalydelsernes varighed). Da det økonomiske aspekt ikke længere skal tages i betragtning af institutionen på opholds- eller bopælsstedet, er en yderligere tilladelse derfor overflødig, fordi institutionen på opholds- eller bopælsstedet er forpligtet til at yde behandlingen. Herved skal den naturligvis på de arbejdstagere og deres familiemedlemmer, der kommer fra en anden medlemsstat, anvende de samme kriterier som på de arbejdstagere, der er forsikret dér (f.eks. ved afgørelsen af, om behandlingsansøgningen er hastende eller, hvornår den er indgivet).

På grundlag af disse bemærkninger foreslår Kommissionen Domstolen at besvare spørgsmålene således:

»1. Artikel 22 i forordning nr. 1408/71 finder anvendelse på erhvervsaktive arbejdstagere og deres familiemedlemmer. Retsstillingen for arbejdsløse, pensions- eller renteansøgere samt pensionister eller rentemodtagere og de pågældendes familiemedlemmer, afgøres efter bestemmelserne i afdeling 3, 4 og 5 i afsnit III.

2. Tilladelsen efter artikel 22, stk. 1, litra c) til at rejse til en anden medlemsstat for at få behandling dér, kan kun nægtes, såfremt det godtgøres, *at* behandlingen ikke er fornøden efter den pågældende tilstand, *at* behandlingen kan foretages på området for den medlemsstat, som han bor i, eller såfremt behandlingen i bund og grund strider mod fremherskende etiske normer i den medlemsstat, som han bor i.

3. Tilladelsen efter artikel 22, stk. 1, litra c) skal også gives, når der er tale om naturalydelser, som institutionen på opholds- eller bopælsstedet ikke har pligt til at tildele.«

III — Mundtlige forhandlinger

I retsmødet den 15. marts 1979 er der afgivet indlæg af Det forenede Kongeriges regering, repræsenteret af advokat Henri Knorpel, og af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, repræsenteret af sin juridiske konsulent H. Bronkhorst som befuldmægtiget.

Generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 3. maj 1979.

Præmisser

1 Ved kendelse af 18. juli 1978, fremsendt til Domstolen ved skrivelse af 8. september 1978 fra den stedfortrædende retsformand ved Centrale Raad van Beroep og indgået til justitskontoret den 11. september 1978, har den nævnte ret i medfør af EØF-traktatens artikel 177 forelagt Domstolen en række præjudicielle spørgsmål vedrørende fortolkningen af Rådets forordning nr. 1408/71 af 14. juni 1971 om anvendelse af de sociale sikringsordninger på arbejdstagere og deres familiemedlemmer, der flytter inden for Fællesskabet (EFT 1971 II, s. 366). Disse spørgsmål er rejst under en retssag, hvorunder samme nationale ret ved skrivelse fra retsformanden, indgået til justitskontoret den 30. september 1977, stillede Domstolen flere spørgsmål vedrørende fortolkningen af ovennævnte forordning.

2 Domstolen besvarede disse spørgsmål ved dom af 16. marts 1978 (sag 117/77, Sml. s. 829), men den nationale ret fandt, at dommen ikke kunne antages at have afklaret samtlige de retsspørgsmål, som angik hovedsagen. Under sin fortsatte behandling af denne anførte retten navnlig, at tvistens løsning stadig, hvad angår forordning nr. 1408/71, afhang af besvarelsen af nedenstående spørgemål:

»a) Er det i artikel 22 i forordning nr. 1408/71 anvendte begreb arbejdstager snævrere end begrebet arbejdstager i den i forordningens artikel 1, litra

a) forudsatte betydning, således at artikel 22 kun omfatter arbejdstagere, der udøver erhvervsmæssig virksomhed, mens artikel 31 alene finder anvendelse på de personer, som ikke eller ikke længere udøver erhvervsmæssig virksomhed, og derfor i medfør af en medlemsstats lovgivning har ret til ydelser ved invaliditet og i medfør af denne medlemsstats lovgivning, som forordningen finder anvendelse på, til ydelser til lægebehandling og særlige udgifter ved sygdom?

b) Indebærer den i artikel 22, stk. 2, andet punktum i forordning nr. 1408/71 indeholdte forpligtelse til at give den i stk. 1, litra c) krævede tilladelse også, at den kompetente institution ikke kan nægte denne tilladelse under henvisning til, at den pågældende behandling bevidst ikke er opført på listen over de ydelser, der kan tildeles efter de for denne institution gældende lovbestemmelser om sygdom og moderskab, f.eks. enten af medicinske, lægeetiske eller økonomiske grunde, eller fordi værdien af den pågældende behandling i den medlemsstat, hvor den kompetente institution er beliggende, ikke er fuldt anerkendt, eller fordi behandlingen ikke anses som hørende under sundhedsområdet, eller fordi den heller ikke bevidst tildeles i medfør af andre lovbestemmelser i denne medlemsstat, på hvilke forordningen finder anvendelse?

c) Omfatter ordene »naturalydelser, der for den kompetente institutions regning ydes af opholdsstedets eller bopælsstedets institution« i artikel 22, stk. 1, litra c), i) uden videre det tilfælde, hvor institutionen i den medlemsstat, hvortil den pågældende ønsker at rejse for at blive behandlet, ganske vist er beføjet til at yde behandlingen som naturalydelse, men normalt ikke er forpligtet hertil, eller skal den kompetente institution i et sådant tilfælde, inden den giver den ansøgte tilladelse, undersøge, om institutionen i den medlemsstat, hvortil den pågældende ønsker at rejse for at blive behandlet, ville yde den pågældende behandling som naturalydelse, hvis den pågældende var forsikret efter de lovbestemmelser, som gælder for denne institution?«

3 Ved det første spørgsmål søger den nationale ret i det væsentlige klarlagt, om bestemmelserne i artikel 22 i forordning nr. 1408/71 vedrørende »arbejdstagerens« ret til naturalydelser også omfatter en pensionist eller rentemodtager, »som ikke eller ikke længere udøver erhvervsmæssig virksomhed«, og som anmoder den kompetente institution om tilladelse til at rejse til en anden

medlemsstat end bopælsstaten for dér at få den efter hans helbredstilstand fornødne behandling.

4 Forordning nr. 1408/71 definerer i artikel 1, litra a) begrebet »arbejdstager« som enhver person, der er forsikret i henhold til en tvungen forsikring eller en frivillig forsikring under en af de sociale sikringsordninger, der omhandles i bestemmelsens litra i), ii) og iii). En sådan definition, der, som det bestemmes, gælder »i denne forordning«, er generel og omfatter således enhver, der, uanset om han er erhvervsmæssigt beskæftiget, har status som forsikret i henhold til en eller flere medlemsstaters lovgivning om social sikring. Heraf følger, at personer, som er berettiget til pension eller rente efter lovgivningen i en eller flere medlemsstater, selv om de ikke er erhvervsmæssigt beskæftiget, er omfattet af forordningens bestemmelser om arbejdstagere som følge af deres tilknytning til en social sikringsordning, medmindre der er fastsat særlige bestemmelser for deres vedkommende.

5 Forordning nr. 1408/71 indeholder i artiklerne 27-33 i afdeling 5, kapitel 1, afsnit III særlige bestemmelser om »pensionister eller rentemodtagere og deres familiemedlemmer«, hvilke bestemmelser i henhold til artikel 34 kun gælder for pensionister eller rentemodtagere, der har ret til naturalydelser, uafhængigt af om de er erhvervsmæssigt beskæftiget, hvorfor bestemmelserne således også omfatter pensionister eller rentemodtagere, der ikke længere udøver erhvervsmæssig beskæftigelse.

6 Artikel 31 regulerer imidlertid de nævnte forsikredes ret til naturalydelser, når ydelserne bliver nødvendige under ophold i en anden medlemsstat end bopælsstaten. Derimod regulerer samme kapitels artikel 22, stk. 1, litra c) retten til naturalydelser for en forsikret, der har bopæl i en medlemsstat og anmoder den kompetente institution om tilladelse til at rejse til en anden medlemsstat for dér at få den efter hans helbredstilstand fornødne behandling.

7 Ved henvisningen til ordet »arbejdstager« i sidstnævnte bestemmelse tilsigtes der i forordning nr. 1408/71 ikke en begrænsning af bestemmelsens anvendelsesområde til beskæftigede arbejdstagere i forhold til ikke-beskæftigede

arbejdstagere, idet samme henvisning findes i artiklerne 25 og 26 i samme kapitel, der angår henholdsvis »arbejdsløse« og »pensions- eller renteansøgere«.

8 Af ovenstående grunde vil det første spørgsmål derfor være at besvare således, at såfremt en pensionist eller rentemodtager er berettiget til naturalydelser efter en medlemsstats lovgivning men ikke udøver erhvervmæssig virksomhed, er hans ret til tilladelse fra den kompetente institution til at rejse til en anden medlemsstat for dér at få den efter hans helbredstilstand fornødne behandling, reguleret ved bestemmelserne i artikel 22, stk. 1, litra c) og stk. 2 i forordning nr. 1408/71.

9 Vedrørende det andet spørgsmål kendte Domstolen ved ovennævnte dom af 16. marts 1978 i sag 117/77 for ret, at »forpligtelsen i artikel 22, stk. 2, andet punktum til at give den i samme artikels stk. 1, litra c) krævede tilladelse gælder såvel i det tilfælde, hvor den behandling, der kan ydes i en anden medlemsstat, er mere effektiv end den, den pågældende kan få i den medlemsstat, hvor han er bosat, som hvor den fornødne behandling ikke kan ydes på den sidstnævnte stats område«.

10 I dommens præmis 15 udtales det desuden, at de naturalydelser, med henblik på hvilke der meddeles tilladelse til at rejse til en anden medlemsstat, »omfatter enhver for den pågældendes sygdom eller lidelse effektiv behandling«, og i præmis 16 udledes det heraf, at »under hensyn hertil er det uden betydning, om den naturalydelse, som er fornøden for arbejdstageren, kan ydes på den medlemsstats område, hvor den pågældende er bosat, idet det afgørende for udstedelsen af den i nævnte stk. 1, litra c) anførte tilladelse alene er, at ydelsen efter den pågældendes helbredstilstand udgør en mere hensigtsmæssig behandling«. Ved at sætte en grænse for, hvad den kompetente institution kan bestemme på dette område, anerkendes det i dommens præmis 17 forudsætningsvis, at den pågældende institution på objektiv måde skal tage stilling til de lægelige grunde, der kan anføres for at meddele eller nægte den tilladelse, der er foreskrevet i stykke 1, litra c) i artikel 22, navnlig under hensyn til den pågældendes helbredstilstand, hvor alvorlig hans sygdom eller lidelse er, samt til, hvor effektiv den pågældende behandling er.

11 Når den kompetente institution i medfør af denne beføjelse konstaterer, at den pågældende behandling er en effektiv behandling af den pågældende sygdom eller lidelse, er beføjelsens omfang derfor også begrænset af institutionens klare og utvetydige pligt efter forordningens artikel 22, stk. 2, andet afsnit til i denne situation ikke at nægte den tilladelse, der er foreskrevet i artiklens stykke 1, litra c).

12 Det fremgår nemlig af bestemmelserne og af de væsentlige målsætninger for artikel 22, at det ved forordningen har været tilsigtet, at der skulle lægges afgørende vægt på de lægelige krav ved den kompetente institutions afgørelse af, om den ovennævnte tilladelse skulle meddeles eller nægtes, idet artiklens stykke 2, andet afsnit generelt og uden forbehold udelukker muligheden af at nægte tilladelse, »når den fornødne behandling ikke kan ydes den pågældende på den medlemsstats område, hvor han er bosat«.

13 Det andet spørgsmål vil derfor være at besvare således, at har den kompetente institution anerkendt, at den pågældende behandling er en nødvendig og effektiv behandling af den forsikredes sygdom eller lidelse, er betingelserne for at anvende artikel 2, stk. 2, andet afsnit i forordning nr. 1408/71 opfyldt, og den kompetente institution kan i så fald ikke nægte den i ovennævnte bestemmelse omhandlede tilladelse, der er foreskrevet i samme artikels stykke 1, litra c).

14 Hvad endelig det tredje spørgsmål angår, står det fast — således som det blev fastslået af Domstolen i ovennævnte dom af 16. marts 1978 i sag 117/77 — at i henhold til artiklerne 93, stk. 1 og 96 i Rådets forordning nr. 574/72 af 21. marts 1972 om regler til gennemførelse af forordning nr. 1408/71 (EFT 1972 I, s. 149) skal de ydelser, der er erlagt i medfør af artikel 22 i forordning nr. 1408/71, »af den kompetente institution refunderes den institution, der har udredet de nævnte ydelser, med det faktiske beløb, der fremgår af den sidstnævnte institutions regnskaber«, og at refusionen derhos skal ske »fuldt ud«.

15 Heraf følger, at da udgifterne i forbindelse med den pågældende behandling skal udredes af den kompetente institution, der har meddelt tilladelsen, har

institutionen i den medlemsstat, hvortil den pågældende er rejst for at få behandlingen, på grund af en sådan tilladelse pligt til at yde behandlingen, selv om den i henhold til den for den gældende lovgivning ikke har pligt hertil, men frit kan afgøre, om den vil yde den.

16 Af disse grunde vil det tredje spørgsmål være at besvare således, at ordene »naturalydelser, der for den kompetente institutions regning ydes af opholdsstedets eller bopælsstedets institution«, i artikel 22, stk. 1, litra c), i) i forordning nr. 1408/71 henviser til enhver ydelse, som institutionen i den medlemsstat, hvortil den pågældende rejser efter at have opnået tilladelsen efter nævnte artikels stykke 1, litra c), er beføjet til at udrede, selv om den ikke har pligt hertil efter den for den gældende lovgivning.

Vedrørende sagsomkostningerne

17 De udgifter, der er afholdt af regeringerne for kongeriget Belgien, kongeriget Nederlandene og Det forenede Kongerige, samt af Kommissionen for De europæiske Fællesskaber, der har indgivet indlæg til Domstolen, kan ikke godtgøres; da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne ar træffe afgørelse om sagsomkostningerne.

På grundlag af disse præmisser

kender

DOMSTOLEN

vedrørende de spørgsmål, som er forelagt ved kendelse af 18. juli 1978 fra Centrale Raad van Beroep og oversendt til Domstolen ved skrivelse af 8. september 1978 fra den stedfortrædende formand ved nævnte ret, for ret:

1. **Såfremt en pensionist eller rentemodtager er berettiget til naturalydelser efter en medlemsstats lovgivning men ikke udøver erhvervsmæssig virksomhed, er hans ret til tilladelse fra den kompetente institution til at rejse til en anden medlemsstat for dér at få den efter hans**

helbredstilstand fornødne behandling, reguleret ved bestemmelserne i artikel 22, stk. 1, litra c) og stk. 2 i forordning nr. 1408/71.

2. **Har institutionen anerkendt, at den pågældende behandling er en nødvendig og effektiv behandling af den forsikredes sygdom eller lidelse, er betingelserne for at anvende artikel 22, stk. 2, andet afsnit i forordning nr. 1408/71 opfyldt, og den kompetente institution kan i så fald ikke nægte den i ovennævnte bestemmelse omhandlede tilladelse, der er foreskrevet i samme artikels stykke 1, litra c).**

3. **Ordene »naturalydelser, der for den kompetente institutions regning ydes af opholdsstedets eller bopælsstedets institution«, i artikel 22, stk. 1, litra c), i) i forordning nr. 1408/71 henviser til enhver ydelse, som institutionen i den medlemsstat, hvortil den pågældende rejser efter at have opnået tilladelsen efter nævnte artikels stykke 1, litra c), er beføjet til at udrede, selv om den ikke har pligt hertil efter den for den gældende lovgivning.**

Mertens de Wilmars Mackenzie Stuart Pescatore

Sørensen O'Keeffe Bosco Touffait

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 31. maj 1979.

A. Van Houtte
Justitssekretær

J. Mertens de Wilmars
Formand for første afdeling, fungerende præsident